

Titu Maiorescu : OPERE, I

Interesul manifestat în ultimii ani pentru creația maiorească poate fi exprimat simplu și adevărat reținut ceea ce spunea cîndva Pompiliu Constantinescu: Titu Maiorescu este „din nou printre noi”. Reeditarea *Criticelor*, deși fragmentară, în 1966 și 1967, este urmată de câteva studii de reală valoare datorate lui Liviu Rusu, Eugen Todoran, Mihai Drăgan, Dan Mănușcă, Nicolae Manolescu, Z. Ornea, Pompiliu Marcea, Simion Ghiță, Domnica Filimon, Paul Georgescu ș. a. Noua inițiativă, aceea a Editurii Minerva de a publica în colecția *Scritori români* o serie completă a operelor îndrumătorului literaturii române din epoca modernizării și europenizării ei, este nu numai un strălucit omagiu adus criticului, ci și un act de autentică cultură. Editoarele Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon și-au propus ca, respectînd „modul de organizare a scrierilor stabilit de autor”, să publice sistematic lucrările de critică literară și culturală, contribuțiile în domeniul lingvisticii, filozofiei, învățămîntului, istoriei, politicii, corespondența, încercările literare și memorialistica lui Maiorescu. Volumul întâi, de peste 900 de pagini, care reproduce conținutul volumelor I și II ale ediției din 1908 (și 1915) a *Criticelor*, beneficiază de un bogat aparat informativ, istorico-literar și lingvistic cuprins în note, comentarii și variante (324 de pagini). Acestea înlesnesc cercetătorului înțelegerea deplină a constantelor gândirii lui Titu Maiorescu, trăsătură de esență clasică a personalității sale. La Maiorescu e mai greu de vorbit de o „vîrstă a textelor” pentru că ideile din tinerețe sînt respectate și păstrate în *to*. Variantele devin importante, în acest caz, mai ales pentru întregirea imaginii despre stilul criticului. În timpul vieții, Maiorescu s-a îngrijit de editarea scrierilor sale critice în 1874, 1892—1893, 1908 și 1915. Ediția din 1908 se voia completă. Cea din 1915 aduce o singură noutate, adăugarea răspunsului dat lui Duiliu Zamfirescu la discursul de recepție la Academie (*In chestia poeziei populare*), de aceea editoarele au procedat firesc plecînd de la ediția din 1908.

Revenind la acest prim volum al ediției de *Opere*, ne oprim puțin asupra notelor și comentariilor. Prin felul cum sînt concepute, ele readuc în memoria lectorului de azi ecoul studiilor maioreștiene în epocă, oferind totodată o perspectivă istorică limpede, necesară cunoașterii operei criticului. Unele afirmații, totuși, credem, trebuie preluate cu prudență. La pagina 519 se scrie: „În cele aproape patru decenii în care Titu Maiorescu a fost mentorul *Convorbirilor literare*, revista a reușit să impună pe clasicii literaturii române moderne: Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, Ioan Slavici, să atragă două dintre personalitățile marcante ale momentului 1848: V. Alecsandri și I. Ghica, precum și pleiada care se ridică: Al. Odobescu, A. Vlahuță, Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, O. Goga, Mihail Sadoveanu, N. Iorga, Vasile Părvan, V. Conta, Mihail Dragomirescu, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. Rădulescu-Pogoneanu, I. Petrovici ș. a.”. Argumente în favoarea încadrării lui Al. Odobescu și V. Conta în rîndurile „pleiadei care se ridică” sînt greu de găsit. La 1867, cînd apărea *Convorbiri literare*, Al. Odobescu era deja bine cunoscut. *Revista română*, editată de el între 1861—1863, a contribuit la netezirea drumului necesar publicării revistei Junimii. Apoi, nuvela *Mihnea Vodă cel Rău* apăruse în foileton la *Românul* încă din 1857, iar *Doamna Chiajna*, în *Revista Carpaților* în 1860 și amîndouă, tot acum, în volum — *Scene istorice din cronicile românești*. *Mihnea Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna*. Al. Odobescu scrie mai tîrziu în *Convorbiri literare* și frecventează întrunirile Junimii de la Titu Maiorescu din Strada Mercur — București, dar aceasta nu înseamnă că-l putem include în rîndul „pleiadei care se ridică”, el făcînd parte din altă generație. La 1875, Mihai Eminescu comentează în revista *Pseudo-kinegetikos* și reproduce în încheiere capitolele X—XI ale operei. Semnătura lui Odobescu apare însă aici abia în anii 1888, 1889 și de cîteva ori postum.

Situarea lui Vasile Conta în rîndurile „pleiadei care se ridică” alături de N. Iorga, Vasile Părvan, Mihail Dragomirescu și ceilalți e, de asemenea, inexactă. V. Conta publică în *Convorbiri literare* din 1867 chiar din primul an de existență al revistei. În numărul din 16 ianuarie 1868 întîlnim poezia *Viața* (semnează B. C.). Din 1873 este membru al Junimii, iar între 1875—1879 publică în revistă principalele sale studii filozofice. În 1882, cu trei ani înainte ca revista să se mute la București și să ajungă, peste cîteva ani, pe mîna „noii pleiade”, filozoful se stinge din viață.

după ce Rupesese relațiile cu junimiștii (în 1879), apropiindu-se de liberali.

Unele variante necesită comentarii. Iată două exemple: 1. În *Despre poezia română* Maiorescu scria: „Poetul chemat a exprima simțirile omenesții, a află în însăși natura lor legea după care să se conducă. Între deosebirile ce disting afectul în genere, fie simțimînt fie pasiune, de celelalte stări ale sufletului (s.n.) se pot cita următoarele ca principale...” (*Convorbiri literare*, I, nr. 4, 15 aprilie 1867, p. 53). În *Critice* (București, Minerva, 1908, p. 31), noțiunea *suflet* din textul de mai sus e înlocuită cu cea de *cuget*. Această schimbare, pusă în relație și cu alte aspecte din cuprinsul studiului, întărește sensul *idee* egal *gîndire poetică*; ea este importantă și pentru înțelegerea legăturii dintre idee, simțimînt sau pasiune. 2. Referitor la raportul dintre *minte* și *inimă*, la care se referă de atîtea ori Maiorescu, este revelatoare și altă intervenție făcută în textul inițial: „...în lumea inteligenței cuvîntul zis este numai un fragment al raportului ce se stabilește între *minte* și *inimă* (s.n.): restul se dezvoltă pe tîcute și acordă ascunsă armonie a simțirilor” (C. L., I, nr. 4, 15 aprilie 1867, p. 64). În *Critice* (ed. cit., p. 41), acest paragraf apare astfel: „...în lumea inteligenței cuvîntul zis este numai un fragment al raportului ce se stabilește între *suflet* și *suflet* (s.n.): restul se acordă pe tîcute și formează ascunsă armonie a simțirilor omenesții”.

În sfîrșit, corpus-ul variantelor ar fi putut apărea altfel dacă nota asupra ediției prelua și explica grafiile de tipul: *asemine-asemena*;

Strecurătoare dacică

etim-citim, nimine-nimene; almanacuri-almanace; confusiune-confusie; considerațiuni-considerări; expresii-expresiuni, observare-observajune; ș. a.

Opera lui Titu Maiorescu, editată integral, este de o importanță capitală pentru cunoașterea și înțelegerea valorilor culturii noastre în ansamblu, și îndeosebi pentru deschiderea noi create studierii epocii marilor clasici ai literaturii moderne. Iată de ce lucrarea începută de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon trebuie salutăată cu entuziasm și sprijinită cu sinceritate.

Studiul introductiv semnat de Eugen Todoran, unul din exegeții operei lui Titu Maiorescu, întregeste valoarea și autoritatea științifică a ediției. Întîlnim aici una din cele mai sintetice și cuprinzătoare caracterizări ale lui Titu Maiorescu: „Ce a fost Maiorescu prin viața și opera lui? Biografia și-a scris-o singur prin Jurnalul său: combativ și tenace în anii formației intelectuale, chinuit de afecțiune și crize sufletești în tinerețe, echilibrat în unitatea caracterului său indestructibil, în lungul unei activități cu prestigiu susținută, el a fost un mare educator al națiunii, filozof, estetician, critic literar, profesor și om politic, într-o sinteză de calități care-l făceau să fie el însuși în toate, pregătind pe alții, mai presus de toate rămîind el însuși, cu o forță uimitoare care maturizează repede pe tînăr și îi menține tinerețea în dorința omului de a-și realiza gîndul”.

Pavel FLOREA

Reprezentare a unui călăreț (Răcățiu, sec. I î.e.n. — I e.n.)

înfocate elogii pe care le puteau valida, rațional, doar cîteva cunoșcători ai acestei laturi a activității militantului socialist. O ediție integrală a operei criticului și gînditorului social-politic devenise astfel o necesitate în vederea înțelegerii cuprinzătoare a rolului ei în epocă și în posteritate.

Situația era într-un fel presantă și datorită faptului că după anul 1965 numele lui Gherea a trecut oarecum în umbră, critica contemporană orientîndu-se, în procesul ei de înnoire și de modernizare, spre asimilarea lecției altor înaintași: Maiorescu, Ibrăileanu, Lovinescu, Vianu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Streinu, dar în primul rînd Călinescu. O dovadă este că atît ediția de *Studii critice*, din 1967, cît și reeditarea ei, în două volume, din B.P.T. (1976), n-au avut aproape nici un ecou în discuțiile actuale despre condiția criticii literare.

Acum se află în curs de apariție, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., o mare serie de *Opere complete* ale lui Gherea, „ediție îngrijită” de un colectiv format din Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Voitec (coordonatori), Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Mamina, Teodor Popescu. Nu este vorba de o ediție critică, așa cum presupune ideea de *opere complete*; ea nu cuprinde obișnuita notă asupra ediției, nu are un studiu introductiv amplu, ci doar, la fiecare volum, cite o scurtă prefață de generalități. În fine, această ediție, din care s-au publicat pînă acum, pe o hirtie excelentă, șase volume splendide legate (I—II, 1976; III—IV, 1977; V, 1978; VI, 1979), nu are nici note, nici variante (absolut necesare, la studiile de critică și teorie literară), ci doar sumare *Adnotări* finale (de fapt, niște note despre unele personalități și evenimente citate de Gherea în articolele și studiile sale, precum și succinte informații biblio-

grafice privitoare la textele autorului, acestea mai cu seamă în vol. VI unde se înregistrează, pentru fiecare articol în parte, aparițiile lui succesive în diferite ediții). De mare utilitate pentru orientarea rapidă a cititorului sînt *Indicele de nume*, de *Organizații, congrese, instituții*, de *Ziare și reviste*, de *Numiri geografice* (la volumele I—III, V). Volumul IV are doar un *Indice general*, iar volumul VI conține *Indice de nume*, *Indice de ziare și reviste* și unul de *Numiri geografice* (de ce nu tot de *Numiri geografice*?).

Primele cinci volume, care însumează mai mult de 2.000 de pagini, cuprind, în ordine cronologică, articolele și studiile social-politice ale lui Gherea, începînd cu polemica *Un răspuns d-lui prim-ministru I. C. Brătianu*, publicată în revista *Emanciparea* (1883), și sfîrșind cu articolul *Dezorientarea*, apărut în ziarul *Vremea nouă* (mai-iunie 1921). În afară de cunoscuta carte *Neobișnăgia* (*Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare*) (1910), reeditată în volumul IV al acestei serii de *Opere complete*, și a cîtorva texte scoase de Gherea și în broșuri, precum *Karl Marx și economiștii noștri* (1889), *Concepția materialistă a istoriei* (1892), *Din ideile fundamentale ale socialismului* (1906), ediția de față cuprinde, în aproape 1.500 de pagini, extrem de bogata activitate publicistică a autorului la ziarele și revistele vremii, punînd astfel la îndeplină cititorului de azi o operă ca și necunoscută. Meritele acestei ediții sînt, în această direcție, cu totul excepționale, ducînd, nici vorbă, la inutilizarea amintitului volum de *Scrisori social-politice* din anul 1968. Ediția demonstrează totodată, fără putință de tăgădat, că cea mai întinsă și mai importantă operă a lui Gherea este, în perspectiva timpului, aceea social-politică, și nu aceea desfășurată în domeniul literar (critică și teorie literară) pe care, dealtfel, nici n-a ilustrat-o decît abia cu puțin peste un deceniu (1885—1897).

Cu volumul VI (498 pag.) al prezentei ediții se începe reeditarea *Studiilor critice* ale lui Gherea, deocîndată primele două opuri, din 1890 și 1891, cel de al treilea, precum și articolele rămase în publicațiile vremii urmînd să formeze materia celui de al VII-lea volum, aflat în curs de apariție. Cel dintîi volum de *Studii critice* este reprodus după ediția a III-a din 1923, îngrijită de Iosif Nădejde care a operat „sub directă supraveghere a lui C. Dobrogeanu-Gherea” „unele mici modificări de limbă și stil”. Iosif Nădejde a procedat la unele modificări și în volumele II și III, dar de data aceasta, Gherea fiind bolnav, „strict în limita indicațiilor lui”, și nu „sub directă supraveghere a lui”. Editorii seriei de *Opere complete* reproduc volumul al II-lea de *Studii critice* după acela din 1891, fără să dea vreo explicație. Normal ar fi fost ca actuala ediție să conțină, pentru creșterea solidității ei științifice și spre edificarea cititorului, cîteva variante; la acest volum selectate din celea cu modificări și prefaceri datorate lui Iosif Nădejde; iar la primul, reprodus după ediția din 1923, trebuia avut în vedere volumul I de *Studii critice* din 1890. Dacă nu pierdem din vedere faptul că Gherea și-a modificat el însuși unele articole publicate în reviste (de pildă, acela despre Eminescu) în momentul cînd le-a tras în volum, atunci e absolut necesar ca într-o ediție de *Opere complete* o astfel de problemă să fie discutată și probată cu cîteva variante, ca volumul VI să fie de folos, într-un grad înalt, și specialiștilor, nu numai publicului larg. După cîte ne dăm seama în colectivul de editori nu se află însă nici un filolog.

Ar fi de spus cîteva cuvinte și despre *Cuvîntul înainte* la acest ultim volum al ediției. E greu de susținut că opera de critică a lui Gherea este și de „înalță fîntină literară”, de vreme ce se știe că stilul său e adesea neîngrijit și popular, cu expresii ca „Madame Estetica” și altele care au agitat în chip serios condeul critic al lui Lovinescu. Se afirmă apoi, fără nici un fel de argumente, că Gherea „a trasat drumul de urmat în analiza marilor noștri scriitori, studiile consacrate lui Eminescu, Caragiale, Vlahuță, Delavrancea ilustrînd metoda sa analitică de cercetare” (p. 8). Cele cîteva pagini despre Delavrancea sînt cu totul neînsemnate în comparație cu importantul studiu despre Coșbuc. Articolul despre Vlahuță, cu unele aprecieri și comparații în defavoarea lui Eminescu, n-a trasat un „drum de urmat”, ca, dealtfel, nici studiul despre Eminescu, discutabil în multe privințe, în primul rînd prin insuficiența în direcția analizei estetice.

Grație acestei ediții de *Opere complete*, activitatea lui Gherea va putea fi judecată, de acum înainte, dintr-o perspectivă integratoare.

Mihai DRĂGAN

Zilele culturii călinesciene

Informații parțiale (v. *România literară* nr. 24, 12 iunie 1980, p. 2) lasă să se creadă că Zilele culturii călinesciene se satisfac exclusiv prin prezența în Municipiul Gheorgheni a unuia dintre scriitorii bucureșteni. În spatele unor asemenea inexactități stă o indeneșabilă fudule. De 12 ani însă, la manifestarea onestă, vîn și autori ieșeni, clujești, băcăuani și din alte orase ale țării. Participarea locală e, apoi, de fiecare dată, numeroasă. Numai printr-o compoziție largă și printr-un climat de colegialitate reuniunea își are sens. Respectarea, pînă acum, a acestor condiții îi explică, dealtmînteri, „longevitatea”.

Cum s-a desfășurat ediția actuală? Ea a fost deschisă printr-o festivitate, în cadrul căreia au roșit saluturi. Const. Th. Ciobanu, președintele Societății „G. Călinescu”, Aguriga Alecsandrescu, prim-secretar al Comitetului municipal al P.C.R., Petru Nedea, președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă Bacău, George Bălăuță, secretar al Uniunii Scriitorilor din R.S.R.

Bine primită, expunerea profesorului dr. doc. Al. Piru, Reapă-

riția unei opere monumentale — Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, a oferit cîteva „detalii tehnice” privitoare la vitoarea ediție a cărții lui G. Călinescu. Intre altele, s-au dat asigurări că, în versiunea dată de cîrind la tipar, „opția lui Călinescu nu a suferit nici o modificare”, că „nu sînt deosebiri de metodă în raport cu ediția din 1941”, că „manuscrisul va fi reprodus integral”.

Programul primei zile s-a încheiat cu un moment coregrafic (instructor: Valer Puia) și cu un recital de muzică — folk al tînarului Augustin Frățilă, remarcabil în interpretarea versurilor lui Nichita Stănescu și în aceea a versurilor lui Bacovia.

Ca și în anii precedenți, sesiunea de comunicări s-a axat pe cinci secții.

Prima, *Sociologia literaturii* (coordonator: Constantin Crisăan), a avut drept reper tematic *Critica și devierea gustului*. Au exprimat opinii: I. Constantinescu (*Critica și anamorfoza*), Traian T. Coșovei (*Unelele criticii*), Mircea Cărtărescu (*Cîteva «clisee» în receptarea literaturii noi*), V. Sporic (Di-

versitate, dar nu destrămăre), Laurențiu Ulici (*Critica Hi[gh] — Fi [delity]*), Alex. Ștefănescu (*Creație și lectură*), Gh. Izbășescu (*O imagine deformată a operei lui G. Călinescu*), Mihail Coman (*Atitudinea critică: între adevărul lacrimogen și refuzul ignorant*), Eugen Simion (*Autoritatea prostului gust*), Const. Călin (*Finalul de cronică*), Ov. S. Crohmăniceanu (*Forme de neosimbolism*), Constantin Crisăan (*Critica și devierea gustului*). Dezbaterile a fost animată, chiar prea vivace uneori, derutantă și neclară alteori.

La secția *Literatură clasică* (coordonatori: Mihail Drăgan, Eugen Simion) a fost abordată tema, actuală prin coincidența cu calendarul marilor aniversări culturale din acest an, *M. Sadoveanu — sinteză a spiritualității naționale*. Au prezentat comunicări: Ion Apetroaie (*Mituri dacice la Sadoveanu*), M. Drăgan (*Structuri narrative în romanul istoric sadoveanian*), Pavel Florea (*Sadoveanu în viziunea critică a lui Ibrăileanu*), Olimpia Filipăuțeanu (*Semnaificații hanului*), E. Simion (*M. Sadoveanu — sinteză a spiritualității naționale*), Petru Ursache (*Elogiul*

capodoperei folclorice în publicistica lui Sadoveanu), Petru Zugun (*Starea de natură la Sadoveanu*). Absența a șapte din cei paisprezece autori înscrși a limitat și amplourea discuțiilor, altmînteri, ni s-a spus, interesantă.

De mai mulți ani, secția *Arte* trece printr-un fel de criză: efecte reduse, coordonare — pînă în ultimul moment — nesigură. Din cei trei coordonatori anunțați în program, n-a fost prezent nici unul. Și-a asumat rolul, în cele din urmă, Al. Husar, autorul recentei lucrări *Ars longa*. Cele cinci comunicări au fost susținute de: Dorin Speranția (*Stil și mesaj în muzica lui Mozart*), Magdalena Ghica (*Noutăți în limbajul plastic contemporan*), Mircea Bănuț (*Artă monumentală și integrare*), Dan Dumitrescu (*Nordul artistic*), Dolina Bujor (*Ilustrație de carte în colecțiile muzeului de artă, Bacău*).

Subiectul ales de coordonatorul secției G. Călinescu, Al. Piru, a iscat controverse: *Specificul național în Istoria literaturii române*. După expunerea comunicărilor (Ioan Micu: *Dacitate și romanitate*, I. Constantinescu: *Reinterpre-*

tarea lui Eminescu, Cornelia Ștefănescu: *G. Călinescu și T. Arghezi*, E. Gavrilovici: *Sugestie pentru un dicționar al limbii arheziene*, Viorica Mereuță: *Interpretarea ideii de specific național la Ibrăileanu*, C. Th. Ciobanu: *Reperul Eminescu*) s-a pus, de către M. Coman, problema posibilității de a defini satisfăcător specificul național. Discuția în care au intervenit, pe rînd, D. Speranția, Ov. S. Crohmăniceanu, I. Constantinescu, C. Costin, M. Drăgan, Al. Husar, E. Simion, I. Apetroaie, Al. Piru a fost sinuoasă, relevînd deosebiri accentuate în modul de înțelegere a acestei chestiuni „obsedante”.

Sediința secției de *Literatură contemporană* (coordonator: N. Manolescu) a fost consacrată unor autori de ultimă oră, *Cei mai tineri scriitori*, mai precis unor reprezentanți ai Cenuclei de Lună: M. Cărtărescu, T. T. Coșovei, Magdalena Ghica, Florin Iaru, Aug. Frățilă, Ion Stratan. Versurile citite de acestea, cit și unele din părerile lor literare, au încitat însă caracteristicile poeziei scrise de ei nu conduc la ideea că avem de a face, cum s-a sugerat, cu o altă

„generație literară”. Aceasta a fost, dealtfel, și opinia criticilor Ov. S. Crohmăniceanu, Alex. Ștefănescu, Gelu Ionescu, E. Simion, Al. Piru. Neplăcute de excесе, dezbaterile (la care au mai participat Mircea Săndulescu, C. Costin, Vlad Soriano, M. Coman) au fost antrenante și instructive.

Sesiunea de comunicări a fost urmată de o întîlnire cu membrii de onoare ai Societății „G. Călinescu”, unde E. Simion a propus instituirea unui „Premiu al criticii”, decernabil între două ediții, de cîrți apărute între două ediții, de „lansarea” volumului lui N. Manolescu, *Arca lui Noe. Esu despre romanul românesc*, vol. I (Ed. Minerva), de obiceiul recital *Poet în cetate*, în cadrul căruia au spus versuri: V. Buțan, C. Th. Ciobanu, T. T. Coșovei, Aug. Frățilă, Cornel Gaben, E. Gavrilovici, Fl. Iaru, Gh. Izbășescu, M. Pauliuc, Căndiano Pricopu.

Însumate, toate aceste activități dau imaginea unei reuniuni culturale de o bună fîntină. Un public avizat, sollicitant, i-a urmărit atent, de-a lungul celor trei zile (5—7 iunie 1980), desfășurarea.

C. Cn.